

Slavko Krajnc

Raziskovalno in pedagoško delo predavatelja liturgike Karla Jaša

Research and Pedagogical Work of Liturgist Karel Jaš

Povzetek: Ker sta bila Jaševa življenjska pot (1901–1999) in njegovo liturgično delo že obravnavana v dveh večjih razpravah (Krajnc 2001, 203–219; Nežič 2000, 163–173), se je avtor te razprave osredinil zgolj na Jašovo raziskovalno in pedagoško delo v času njegove katehetske službe po župnijah in službe profesorja liturgike na Teološki fakulteti – Enoti v Mariboru. V razpravi je predavatelj Jaš predstavljen kot raziskovalec liturgičnega gibanja v tridesetih letih dvajsetega stoletja ter kot izredni poznavalec pokoncilskega bogoslužja. Rdeča nit njegovega zanimanja in raziskovanja je bilo dejavno sodelovanje pri bogoslužju. Zato je bilo njegovo raziskovalno delo usmerjeno predvsem v pastoralno korist. Svoja raziskovalna spoznanja in dognanja pa je s pridom uporabil tudi pri svoji predavateljski službi na Teološki fakulteti. Četudi ni študiral liturgike na kakšni znanstveni ustanovi, ni bilo njegovo znanje liturgike nič manj znanstveno in strokovno, saj je bil naročen na skoraj vse takratne liturgične revije, sproti dobival vsa najpomembnejša dela o liturgiji, mnoga prevedel in uporabil v pastoralni in v predavateljski službi. Ves svoj žar za raziskovanje in za dejavnije sodelovanje pri bogoslužju je skušal prenesti na svoje študente, vendar v tem večkrat ni bil povsem uspešen. Kljub temu je poslanstvo predavatelja opravljal z veliko mero odgovornosti in predanosti. Tako moremo reči, da velja Karel Jaš za enega največjih pionirjev liturgičnega gibanja Cerkve na Slovenskem, velikega in z žarom prepojenega liturga ter z veliko mero odgovornosti strokovnega predavatelja liturgike na Teološki fakulteti.¹

Ključne besede: Karel Jaš, predavatelji na TEOF, liturgik, liturgično gibanje

Summary: *Since the life path of Karel Jaš (1901–1999) and his liturgical work were discussed in two major discussions, the author put focus in this debate only on the research and pedagogical work*

¹ Prispevek je nastal kot rezultat dejavnosti raziskovalnega programa P6-0262 *Judovsko-krščanski viri in razsežnosti pravičnosti*, ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

of Karel Jaš in the time of his catechist service in the parishes and employment as lecturer of liturgy at the Maribor Unit of the Faculty of Theology. In the discussion professor Jaš is presented as a researcher in the liturgical movement in the 1930s as well as a remarkable expert on postconciliar worship. The main theme of his interest and research was active collaboration in worship. Therefore his research work focused primarily on the pastoral benefit. He also used his research findings and insights in his lecturing at the Faculty of Theology. Although he did not study liturgy at any scientific institution, his knowledge of liturgy was no less scientific and professional as he was subscribed to almost all of the liturgical magazines of that time, he regularly received all of the most important works on liturgy, translated many of them and used them in his pastoral work and his lectures. He tried to pass his enthusiasm for research and for a more active participation in worship onto his students, but he did not always succeed. Nevertheless he performed his mission as lecturer with a great deal of responsibility and dedication. It can be said that Karel Jaš is one of the greatest pioneers of the liturgical movement in the Church of Slovenia, a great liturg full of enthusiasm, with a great deal of responsibility as a professional lecturer of liturgy at the Faculty of Theology.

Key words: Karel Jaš, lecturer at the TEOF, liturgist, liturgical movement

1. Raziskovalno delo za učinkovitejše katehetsko in pastoralno delo²

Karel Jaš je že kot novomašnik na prvi pastoralni postojanki pri sv. Nikolaju v Žalcu (Zapuščina Karla Jaša. Pismo škofa Andreja, 17. 11. 1926) z velikim veseljem prevzel službo kateheta in jo tako tudi na vseh naslednjih postojankah z veliko odgovornostjo opravljal. Tako je na primer iz dopisa Kraljevske banske uprave Dravske banovine št. 17705/1 z dne 6. 12. 1934³ razvidno, da je bil imenovan za veroučitelja na državni narodni meščanski šoli pri Svetem Urbanu pri Ptujju. Še pred študijem teologije je bil velik ljubitelj knjig, predvsem pa se je kot kaplan ogrel za raziskovanje liturgičnega gibanja in postal eden največjih zagovornikov in pionirjev liturgičnega gibanja Cerkve na Slovenskem.⁴ Po

² Karel Jaš se res ni posvečal raziskovalnemu delu v smislu pisanja razprav. Kljub temu pa njegove knjige in revije potrjujejo, da je vsako knjigo o bogoslužju, razpravo ali članek, objavljen v revijah, na katere je bil naročen, podrobno proučil, podčrtal, izpisal in dopisal (večinoma v stenografiji), prevedel in uporabil tako v prirejanju in izdajanju liturgičnih priročnikov (*Liturgija sv. Urbana*) kot tudi v oznanjevalskem in pozneje predavateljskem delu. Zato moremo reči, da je bil velik raziskovalec na liturgičnem področju.

³ Podobno dovoljenje za poučevanje verouka v osnovni šoli v župniji Št. Ilj je dobil od načelnika prosvetnega oddelka Okrožnega Odbora Osvoobodilne fronte, in sicer 18. 3. 1946. V dovoljenju piše, da se verouk vrši v šolskem poslopju, vendar so ga po nekaj letih, to je 8. 10. 1952, preklicali.

⁴ Da je imel ogromno knjig, potrjuje tudi prijava vojne škode, ki jo je Jaš vložil ob vrnitvi, in sicer 5500 knjig in več rokopisov, za kar je dobil takratnih 275.000 dinarjev

pripovedovanju njegove sestre Vere naj bi Jaš ob začetku druge svetovne vojne, ko je bil interniran na Hrvaško, pustil pri Sv. Urbanu okrog 6000 knjig, od katerih ni ostalo po vojni skoraj nič, razen nekaterih, ki so jih farani skrili in mu jih ob vrnitvi izročili. Prav čas njegovega bivanja in delovanja pri Sv. Urbanu je bil za Karla Jaša med najbolj izvirnimi in plodnimi obdobji. Po svojem značaju je sicer bil bolj tihega značaja, po ustvarjalnosti pa izviren in neumoren v študiju, prevajanju in prilagajanju zanimivih liturgično-pastoralnih novosti Pija Parscha.

Sad Jaševega raziskovalnega dela v letih 1930–1940 je okrog sedem priročnikov pod imenom *Besedila za ljudsko liturgijo, Večernice za nedelje in praznike, Nedeljske in prazniške sklepnice, Liturgične pobožnosti in besedila za ljudstvo, Molitvene ure za kvatre, Priročnik za Božjo službo v prošnjih dnevih*, razni priročniki molitev, evharistični katekizem in evharistični delovni list ter liturgični listki in podobice z razlagami bogoslužja (Krajnc 2000, 206–212).

Tudi po vojni je Karel Jaš nadaljeval raziskovalno delo, prevajal razna liturgična dela, si vnovič ustvaril bogato knjižnico, še posebej z najpomembnejšimi pokoncilskimi liturgičnimi deli, ki so bila takrat na dosegu. Vse to je s pridom uporabljal tudi pozneje pri svojem predavateljskem delu. Snov za predavanje liturgike je črpal predvsem iz dela Aimé-Georges Martimorta *L'Église en prière*, ki ga je za svoje potrebe prevedel, a se žal v celoti ni ohranilo. V njegovi zapuščini so ohranjeni prevodi raznih del, ki jih je pripravil za tisk, vendar večinoma niso bila objavljena. Iz nekega dopisa je razvidno, da je nekatera od njih poslal g. Jožefu Šavori na Ciril-Methodovo društvo v Ljubljano, vendar jih niso sprejeli. Zato v odgovoru Jožefu Šavori pojasni, da bi »želel navedeni zadevi osebno pretresti z dr. Cajnkarjem« (dopis je brez datuma in je naslovljen na Jožefa Šavoro). Očitno pri dr. Cajnkarju nista našla rešitve, zato v dopisu 6. 1. 1965 prosi g. Šavoro, naj mu vrne tri rokopise (*Spreminjajo nam vero, Štirje križevi poti in Božje ljudstvo okrog oltarja*) s pripisom, da jih bo skušal objaviti po drugi poti.⁵

odškodnine (rokopisni spisek Prijave vojne škode in Sklep o cenitvi vojne škode Okrajne komisije za vojno škodo Ptuj št. 4296/1945).

⁵ Da mu omenjenih rokopisov po skoraj enem letu še ni vrnil, potrjuje pismo z 8. 10. 1965, kjer vnovič prosi za omenjene tri rokopise, doda pa še enega, in sicer rokopis prevoda »Hirošime«. Pove tudi, da mu je žal, da omenjenih prevodov ni uspel objaviti. Priložena je tudi prošnja škofijskemu ordinariatu, v kateri prosi za

1.1 Dejavno sodelovanje pri bogoslužju – rdeča nit Jaševega predkoničskega in pokoničskega raziskovalnega dela

V Jaševi zapuščini je ohranjen referat, v katerem že leta 1932 razmišlja o tem, da je treba bogoslužje prilagoditi dejavnemu sodelovanju vernikov. V uvodu razprave pove, da je treba kristjanom vrniti biser, ki so ga izgubili, da mora evharistija postati središče dušnega pastirstva, da je maša duhovnikov najučinkovitejši dušnopastirski čin in da je treba ljudstvu omogočiti tisto dejavno sodelovanje pri maši, ki mu je bilo prvotno lastno. Nato predstavi trenutno stanje in pravi, da je razumevanje maše s strani vernikov pomanjkljivo in sodarovanje nepopolno, da ljudje maše ne razumejo, ne vedo, kaj se tam godi, se dolgočasijo in da jih odbija, ker jim nima ničesar povedati. So pa nekateri, ki gredo k maši zato, da poslušajo lepo glasbo, za dejavno sodelovanje pa se ne zmenijo. Zato naj bi dušni pastirji več govorili o bistvu, pomenu in o delih maše. Misal naj bi postal knjiga življenja. Zato naj bi duhovnik že v soboto zvečer razložil nedeljska mašna besedila in tako približal vernikom liturgična besedila ter jih navdušil za liturgijo. Med drugim izpostavi dva začetna koraka k dejavnejšemu sodelovanju vernikov pri bogoslužju: 1) duhovnik naj ima, potem ko je prebral evangelij v latinskem in nato slovenskem jeziku, kratko pridigo, ki naj bo del liturgije in naj razlaga ljudstvu liturgično slavje; 2) duhovnik naj deli obhajilo po svojem obhajilu, to je med mašo, in ne po njej; in 3) naj se odstrani vse, kar moti doživljanje maše, na primer nenehno petje ali molitev rožnega venca.

Posebej podrobno opiše zborna mašo, pri kateri verniki molijo skupaj ali po enem bralcu del mašnih molitev, duhovnik pa naj prebere evangelij v domačem jeziku in ima nato homilijo. Maša se deli v pet delov, ki jih označuje pet besed: molim, poslušam, prinašam, žrtvujem in prejemam.⁶ Za dosego zares dejavnega sodelovanja pa naj verniki opravijo

dovoljenje, obenem pa pove, da je dobil od avtorja križevih potov, M. Rogueta, dovoljenje, da jih sme nekoliko prirediti in izdati. (Zapuščina Karla Jaša, pismo z dne 7. 8. 1964)

⁶ 1) Prva beseda, »molim«, označuje zunanje kretnje ter petje ali molitev vstopne pesmi, Gospod usmili se, slave in prošnje, medtem ko so pristopne molitve predvsem duhovnikove molitve, lahko pa služijo tudi vernikom za pripravo. Posebno pozornost zasluži vstopna pesem, ki naj se poje, medtem ko prihaja duhovnik, in naj bo razširjena, tj. nekoliko daljša. 2) Beseda »poslušam« se nanaša na dolžnost poslušati Božjo besedo v berilu, evangeliju in pridigi, pomembni pa sta tudi pesem

med mašo teh pet dejanj. Na koncu sledi še Jaševo opozorilo, da je zborna maša smiselna le tedaj, če je dobro pripravljena, sicer je bolje, da se opusti. In da bo zares prav obhajana, morajo biti duhovnik, bralec in organist dobro usklajeni.⁷

Jaš je bil tako pred koncilom, še posebej pa po njem zelo odprt laikom za dejavno sodelovanje pri bogoslužju. V opombah k predlaganim načinom sodelovanja vernikov pri maši leta 1957 je zapisal, da se moramo ob pomanjkanju moških prvih molivcev zadovoljiti tudi s prvimi molivkami in »da naj vsaj med tednom prvi molivec bere berilo in evanĝelij (kakor prakticirajo v Nemčiji)« (Zapuščina Karla Jaša, dopis 24. 10. 1957). Istočasno predlaga, da »naj bi se splošno začelo uvajati ljudske prošnje (*oratio fidelium*). Za procesijo z daritvenimi darovi naj se po priporočilu Pija XII. uvede obred vlaganja hostij, ki se vrši drugje že 20 let brez najmanjše motnje, celo v župnijah s tisoč ali tri tisoč obhajanci na nedeljo, saj ta obred mnogo doprinese k umevanju daritve, hkrati pa tudi pospešuje sodelovanje in daritveno mišljenje. Hostije, ki jih verniki dajo za obhajilo s prijemalko iz posode v obhajilni kelih na posebni mizici med klopni, prinese nato strežnik ali strežnika, preden gresta po vino in vodo, ter jih izročita duhovniku. Med tem prinašanjem pa pevci pojejo primerno pesem, če je le mogoče, s prinašalno mislijo.«⁸ Gre za

po berilu in veroizpoved, ki jo morajo moliti vsi. 3) Beseda »prinašam« se nanaša na prinašanje darov, ki je daritvena hoja. Med prinašanjem darov naj zbor poje darovanjsko pesem, ki naj bo razširjena kot nekĉaj, kar pomeni, da naj ne bo le kratka antifona, ampak daljša pesem ali psalm. 4) Beseda »žrtvujem« označuje duhovniško molitev, kanon, ki se moli v tišini. Hvalospev prebere bralec, nato se poje svet, svet in nato vsi utihnejo. 5) Beseda »prejemam« pa označuje očenaš, ki ga molita na glas duhovnik in ljudstvo. Ljudstvo glasno moli ali poje Jagnje Božje, lahko pa moli tudi molitve pred obhajilom. Poljub miru se deli s ploščo miru, sledi skupno obhajilo, med katerim pojeta zbor in ljudstvo obhajilno pesem, nato pa je sklepno slavje: *ite missa est* in blagoslov.

⁷ Gre za razmišljanje o vprašanju, ki ga je škofijski ordinariat poslal vsem duhovnikom za »spovedno sodnost 1932«. Vprašanje se je glasilo: »Kako naj vzgaja dušni pastir vernike za sodelovanje pri sveti maši?« V razmišljanju Jaš povzame misli Pija Parscha in jih napravi za svoje. Med drugim tudi pove, da je istega leta izdal prvo in drugo knjižico s predvidenim dejavnim sodelovanjem za otroke z naslovom »Sveta maša prvoobhajancev« in »Sveta maša šolske mladine«. Referat ni datiran, je pa na ovojnici zapisano, da so vprašanja za spovedno sodnost 1932.

⁸ Gre za opombe k osnutku kateheze za prvoobhajance, ki ga je pripravil g. Pankracij Poteko, župnik v Studenicah pri Poljčanah. Svoje opombe je Jaš naslovil na Liturĝični svet mariborske škofije (Zapuščina Karla Jaša, dopis 24. 10. 1957).

obred, ki ga je Jaš uvajal v župniji Sv. Rešnjega telesa v Mariboru, kar pa so verniki sprejeli z velikim neodobravanjem ter v anonimnem pismu zapisali, »da je nehigiensko, da verniki dajejo sami hostije v ciborij, da ni v nobeni župniji tako in da to uvaja na svojo pest« (Zapuščina Karla Jaša, dopis 2. 3. 1960).

1.2 Jaševa neizprosna vdanost koncilskemu bogoslužju

Petnajstega februarja 1970 ga je Matija Babnik prosil, naj napiše razmišljanje ob zastavljenem vprašanju, ki se glasi: »Pokoncilsko bogoslužje teži k temu, da bi imelo čim več narodnih sestavin. Kako si predstavljate vprašanje slovenskih sestavin v bogoslužju in kje bi bilo to najbolj potrebno (glasba, obredi, besedno bogoslužje)?«⁹

V odgovoru pokaže Jaš najprej svojo popolno zaupanje v prenovljeno bogoslužje. V njem vidi tako dovršeno podobo dejavnega sodelovanja, da ne vidi potrebe po novih slovenskih liturgičnih sestavinah, saj pravi: »Res je koncilaska smernica za obnovo bogoslužja proti strogi uniformiranosti, enoličnosti, vendar spet ne gre, da bi morali mi, Slovenci, ki se prištevamo k evropski omiki, v bogoslužje, ki se obnavlja za evropske in z njimi tesno povezane narode, vnesti čim več svojih posebnosti.« To držo bi lahko kdo razumel kot lastno tridentinskemu razmišljanju. Zato Jaš razloži, da je prenovljeno bogoslužje treba še prilagajati, vendar to velja predvsem »za vzhodne, azijske in afriške narode, ki ne pripadajo evropskemu kulturnemu krogu«, za slovenski prostor pa predvidi, da bodo »imeli naši škofovski zbori novi poročni in pogrebni obred skozi več let ad experimentum, da bodo mogli predlagati posamezne prilagoditve oziroma dodatke, če se bo pokazala potreba.« (Zapuščina Karla Jaša, dopis 15. 2. 1970)

Podobno držo pokaže tudi ob vprašanju glasbe. Tudi tukaj ni preveč navdušen nad ljudskimi pesmimi, ki so večkrat brez liturgične vsebine in so le neke vrste nadomestek za liturgično razlago določenega bogoslužnega dejanja. Med drugim pravi: »Nikakor ni mogoče, da bi nam

⁹ V omenjenem dopisu se vprašanje glasi vsebinsko isto, a z majhnimi spremembami, dopis pa razodeva, da je Matija Babnik poslal podobna vprašanja vsem profesorjem in želel njihova razmišljanja objaviti v zborniku ob 50-letnici Teološke fakultete. Žal do izida tega zbornika ni prišlo (Zapuščina Karla Jaša, dopis 15. 2. 1970).

v imenu 'narodnih posebnosti' nekako 'pri zadnjih vratih' vnašali nazaj, kar je bilo odpravljeno in je v popolnem nasprotju z bogoslužno obnovo in koncilskimi smernicami zanjo. Veliko delo, ki se bo vlekle skozi leta in desetletja, čaka naše pesnike in skladatelje, da nam bodo ustvarili oziroma prilagodili cerkvene pesmi, ki bodo v skladu z načeli bogoslužne obnove in bodo mogle služiti za uvodne speve, za speve ob pripravi darov in obhajilne speve. Prav tako bo potrebno, da nam bodo omogočili petje psalmov po berilu s pripadajočimi odpevi, saj je psalm po berilu *nunquam omittendus*.« (Zapuščina Karla Jaša, dopis 15. 2. 1970) To razmišljanje je povsem koncilsko, še posebej, kar pove za psalm, ki ga še danes nekateri brez težav zamenjujejo s pesmijo nesvetopisemskega besedila, in to kljub navodilu, ki ga je 4. 12. 1988 objavil papež Janez Pavel II. in v katerem pove, da »nikakor ni prav, da bi berila in psalm z odpevom, ki obsegajo Božjo besedo, nadomestili z drugimi, nesvetopisemskimi besedili« (RMu 57). Svojo neizprosno vdanost pokoncilskemu bogoslužju in skoraj omalovažujoč odnos do naših cerkvenih ljudskih pesmi pa Jaš pokaže s trditvijo, da so naše »cerkvene pesmi po besedilu, pa tudi po napevu, pogostoma iz dobe, ko je bilo bogoslužje na nizki stopnji. Zato ne gre tukaj toliko za to, da bi mi vnašali v obnovljeno bogoslužje kot svojo posebnost sestavine iz dobe propada, temveč za to, da mi svoje posebnosti obnovimo in spravimo v sklad z bogoslužno obnovo.«

Ob tretjem delu vprašanja, ki se nanaša na besedno bogoslužje, pa Jaš razmišlja: »Res ne vem, kakšno posebnost bi mogli vnesti v obnovljeno besedno bogoslužje. Potrebujemo samo sodobne praktične komentarje za nove svetopisemske odlomke, da bodo mogle biti naše homilije sodobne.« (Zapuščina Karla Jaša, dopis 15. 2. 1970) Svoje razmišljanje pa sklene v duhu konstitucije o bogoslužju, in sicer s spodbudo k liturgični vzgoji (B 35,3), ter pravi: »Najbolj potrebno in praktično prizadevanje mora veljati trenutno vzgoji bralcev in psalmistov (to je pevcem psalma po berilu). Pogoj za to pa je prireditvev psalmov in odpevov za petje.«

1.3 Jaševa intuicija liturgičnih smernic drugega vaticanskega cerkvenega zbora

Kar šest let pred izidom konstitucije o bogoslužju je Jaš povsem zastopal stališče, da je »proti vsaki dupliciteti, saj je znan deziderat liturgične

obnove, da se *Confiteor* pred obhajilom črta, kar bo gotovo sprejeto«. ¹⁰ In res, v konstituciji o bogoslužju so zapisali, da »naj se opusti tisto, kar je sčasoma nastalo kot dvojnice ali pa je bilo dodano brez posebne koristi« (B 50).

Jaš, ki je stavil vse na liturgična besedila, ki bi jih naj verniki razumeli (»misal naj postane knjiga življenja« [Zapuščina Karla Jaša, Odgovor na vprašanja spovedne sodnosti 1932]), je ob zavrnitvi »orglane maše« poudaril, da »se mora petje in orglanje podrediti mašnemu slavlju in se z njim uskladiti. Zato je odklonil nepretrgano petje in orglanje med mašnim slavljem, ker prekrije mašno zgradbo in onemogoči sodelovanje [...] Petje mora služiti mašnemu slavlju in podpirati sodelovanje, ne pa ljudi odvrčati od daritvenega dejanja ob oltarju, jih motiti, raztresati ter sodelovanje onemogočiti.« (Zapuščina Karla Jaša, dopis 24. 10. 1957) Četudi je za Jaša dejavno sodelovanje »rdeča nit« vse liturgične preнове, daje vendarle prednost notranjemu sodelovanju pred zunanjim. Da bi to podkrepil, navaja misel škofa iz Mainza dr. Alberta Stohra, ki je zapisal: »Cerkveni zbori nimajo vladajoče, temveč služno vlogo.« (Zapuščina Karla Jaša, dopis 24. 10. 1957)

Svojo intuicijo, da bo nekoč vendarle prišlo do bogoslužja v domačem jeziku, izrazi tudi v stavku, v katerem po neki razlagi doda, da bo tako, »dokler tudi za duhovnika ne bo uveden v besedno bogoslužje ljudski jezik« (Zapuščina Karla Jaša, dopis 24. 10. 1957). To pomeni, da je bil Jaš prepričan, da bo Cerkev prej ali slej dovolila vse bogoslužje v domačem jeziku.

Zanimivo pa se izrazi o t. i. uvodih in razlagah ter napovedih bogoslužja. Po njegovem prepričanju so zaenkrat še potrebni, saj z njimi usmerjamo sodelovanje vernikov pri daritvi. »Pozneje pa bodo tudi te 'bergle' mogle odpasti.« (Zapuščina Karla Jaša, dopis 24. 10. 1957) To pomeni, da je bil Jaš prepričan, da bo bogoslužje, ko bo v vsem v domačem jeziku, že samo po sebi dovolj razumljivo in ga ne bo treba med obhajanjem še razlagati.

¹⁰ »*Confiteor* pred obhajilom je vračanje k pristopnim molitvam ter v popolnem nesoglasju z mašno zgradbo in sodelovanjem pri daritvi, zato ga na noben način ne moremo sprejeti za skupno glasno molitev v ljudskem jeziku.« (Zapuščina Karla Jaša, dopis 24. 10. 1957)

2. Predavateljsko delo Karla Jaša

Leta 1961 ga je škof Maksimilijan Držečnik razrešil službe duhovnega pomočnika v župniji Sv. Rešnjega Telesa v Mariboru in ga imenoval za predavatelja angleščine, nemščine in francoščine v dijaškem semenišču v Mariboru.¹¹ Jaš je namreč želel sprva študirati slovenščino, nato pa se je odločil za teologijo. Ta ljubezen do jezikov ga je tako zaznamovala, da se je priučil mnogih govornih jezikov, medtem ko je na Teološki fakulteti študiral tudi hebrejščino, arabščino in sirščino ter opravil izpite z odliko. (Zapuščina Karla Jaša, Absolutorium z dne 15. 6. 1926) Ko pa je bil leta 1968 v Mariboru vnovič odprt oddelek Teološke fakultete,¹² ga je omenjeni škof prosil, da naj prevzame v 4. letniku predavanja iz zgodovine liturgike, v 5. letniku pa pastoralno liturgiko. To je sprejel in opravljal z velikim veseljem in odgovornostjo.

2.1 Priprava na predavateljsko delo

Četudi je bil Karel Jaš izreden poznavalec liturgičnega gibanja, njegovih idej in predlogov, snovalec mnogih priročnikov za dejavno sodelovanje vernikov (Krajnc 2000, 203–219) in nenehni spremljevalec prenove bogoslužja na drugem vatikanskem cerkvenem zboru, se je ob škofovi prošnji za predavatelja liturgike na mariborski enoti Teološke fakultete počutil dokaj nepripravljenega. V skrbi za ustrezno literaturo se je obrnil na različne kolege, s katerimi si je dopisoval in bil z njimi v stiku na

¹¹ Predavanja so potekala v semenišču, ki je bilo v frančiškanskem samostanu (Zapuščina Karla Jaša, Pismo od Lavantinskega škofijskega ordinariata št. 2454 z dne 21. 9. 1961).

¹² Med drugo svetovno vojno in po njej je bilo delovanje visoke bogoslovne šole v Mariboru popolnoma onemogočeno, zato je bilo po sklepu škofijskega ordinariata v Mariboru njeno delovanje začasno ustavljeno. Mariborski škofijski ordinariat je posebej poudaril, da »po zagotovitvi prosvetnega ministrstva narodne vlade za Slovenijo bogoslovna šola v Mariboru zakonito ostaja naprej« (Sporočila 1945, XIII). Mariborski študentje so se »začasno« preselili v Ljubljano. V akademskem letu 1944/46 in 1946/47 so prišli iz Maribora v Ljubljano tudi štirje profesorji. Ko so se razmere primerno uredile, je Kongregacija za katoliško vzgojo zaradi prostorske stiske privolila, da se v Mariboru obnovi študij teologije, in sicer pod upravo Teološke fakultete v Ljubljani (št. 756/68; 1278/86/2). Predavanja so se začela 15. oktobra 1968, in sicer za 4., 5. in 6. letnik (44 bogoslovcev) (Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta. Zgodovinski oris enote v Mariboru, <http://www.teof.uni-lj.si/fakulteta/predstavitvev> (pridobljeno 1. avgusta 2018)).

različnih liturgičnih simpozijih nemško govorečih predavateljev liturgike.¹³ Iz dopisov so razvidni predvsem naslednji: prof. dr. Karl Gastgeber (Zapuščina Karla Jaša, pismo z dne 27. 5. 1971) in prof. dr. Philipp Harnoncourt v Gradcu (pismo z dne 7. 8. 1968), prof. dr. Ivan Škreblin v Zagrebu (pismo z dne 23. 8. 1968), prof. Balthasar Fischer v Trierju (pismo z dne 8. 8. 1968), prof. dr. D. Prierre-Marie Gy v Marlieuxu (pismo z dne 23. 8. in 31. 8. 1968) in Centre National de pastorale liturgique v Neuilly sur Seine v Parizu. Od vseh je dobil pozitiven odgovor z mnogimi spodbudami, knjigami in nasveti, kakor je razvidno iz navedenih dopisov. Vse to potrjuje, da je želel vstopiti v službo predavatelja z bogato literaturo in dobro pripravljen.

2.2 Predavateljska obremenitev in način predavanja

Iz nekaterih dopisov, predvsem pa iz napovedi predavanj je razvidno, da je Karel Jaš predaval liturgiko tri ure tedensko v četrtem letniku in dve uri pastoralne liturgike v petem letniku v obeh semestrih. Liturgiko v četrtem letniku – to je splošno in zakramentalno liturgiko – je predaval do leta 1984, medtem ko je predavanja pastoralne liturgike izročil leta 1978 novemu liturgiku dr. Stanku Lipovšku.¹⁴ Ob tem pa je imel (predvidevam, da občasno) še specialna predavanja, na primer v zimskem semestru 1983/84 z naslovom *Bogoslužje danes – sodobne smernice za nedeljsko mašo in mašo med tednom za soobhajanje bogoslužnega leta*.

Ob predavanjih na Teološki fakulteti je imel predavanja tudi na takratni Katehetsko pastoralni šoli, takrat imenovani Katehetski tečaj, saj so ohranjena skripta Liturgika za Katehetski tečaj iz leta 1969. Raznovrstna liturgična predavanja je imel tudi na duhovniških rekolekcijah, raznih srečanjih po župnijah, predaval je mladim duhovnikom v pripravi na kaplanske in župnijske izpite, kjer je vršil tudi vlogo eksaminatorja,

¹³ Iz Jaševe zapuščine je razvidno, da se je udeležil simpozija: od 23. do 28. septembra 1968 v St. Luziju v Churu; od 22. do 27. septembra 1969 v Puchbergu bei Wels; od 20. do 24. septembra 1971 v Dullikenu bei Olten itd. Večkrat se je peljal skupaj s prijateljem prof. dr. Philippom Harnoncourtom iz Gradca.

¹⁴ Glej kopijo pisma, naslovljenega Stanku Lipovšku, z dne 11. 8. 1978. Zaradi prenosa pastoralne liturgike iz 5. v 6. letnik so v akademskem letu 1977/78 ta predavanja v Mariboru odpadla.

občasno pa tudi kot član Liturgičnega sveta mariborske škofije na njihovih rednih sejah.¹⁵

Po besedah nekaterih njegovih slušateljev je bil Karl Jaš izredno na tekočem z vsemi novimi liturgičnimi predlogi, razlagami in problemi. Spremljal je vse liturgične smernice, jih v predavalnici izpostavljal in komentiral z mislimi takrat najvidnejših liturgikov in razlagalcev bogoslužja. Posedel je izrazito široko znanje o liturgiji, predvsem pa znanje o aktualnih liturgično-pastoralnih problemih, in to že v času pred koncilom, še posebej pa po njem. Žal mu kljub veliki vnemi in žaru za bogoslužje svojega znanja ni uspelo prenesti na študente v tolikšni meri, kot si je želel. Njegova predavanja so bila po vsebini izredno bogata, po pedagoški plati pa nekoliko okostenela, saj je predavanje bolj bral kot prosto govoril in razlagal. Prav zaradi tega so leta 1978 s toliko večjim veseljem sprejeli njegovega naslednika dr. Stanislava Lipovška, sedanjega celjskega škofa, ki je v veliko večji meri osvojil srca slušateljev in jih navdušil za bogoslužje.

2.3 Gradivo za predavanje

Karel Jaš je kot predavatelj sestavil skripta le zase, in sicer v obliki katekizemskih vprašanj in odgovorov, in po njih predaval. So brez naslova in so sestavljena iz treh delov oziroma zvezkov. Zvezek A je osnova celotne vsebine in prinaša zaporedne številke vprašanj in odgovorov. Zanimivo je, da je kar nekaj zaporednih številke vprašanj izpuščenih in se nahajajo v zvezku B, nekatera pa v zvezku C, kar pomeni, da je že ob sestavi osnove predvidel, da jih bo dopolnjeval. Avtor začne s konstitucijo o bogoslužju (8 vprašanj), nato naj bi sledila vprašanja (od 9 do 51) iz knjige *Cerkev v molitvi*, ki jih je imel posebej, a se niso ohranila. Sledijo vprašanja iz zvezka A, ki so tu in tam prekinjena in se nahajajo v zvezku B in C. Omenjeni so tudi nekateri avtorji vsebin, na primer Rupert Berger, Theodor Klauser in Josef Gelineau. Skratka, v 1548 vprašanjih in

¹⁵ Predavanja za duhovnike ob pomladanskih pastoralnih konferencah: Št. Ilj pri Velenju, 11. 3. 1957, Gomilsko, 12. 3. 1957, Nazarje, 13. 3. 1957, in Radlje, 21. 3. 1957 (Zapuščina Karla Jaša, nedatiran dopis). Škof ga je velikokrat prosil za pripravo pridigarskega osnutka za duhovnike (Zapuščina Karla Jaša).

odgovorih je predstavljena celotna liturgika, kot je predvidena za četrti letnik Teološke fakultete še danes.¹⁶

Druga skripta, ki nosijo naslov *To delajte v moj spomin*, vsebujejo 113 strani s 1219 vprašanji in odgovori. Iz vsebine je mogoče sklepati, da jih je sestavil po letu 1975, saj na strani 25 pravi, da je Kongregacija za bogoslužje dovolila uporabo evharističnih molitev za spravo ob priliki svetega leta 1975. Vsa vprašanja so na temo evharistije, in sicer z bibličnega, liturgičnega, duhovnega in pastoralnega vidika. Prvih 28 strani je sestavljenih na podlagi liturgičnih navodil in na podlagi učbenikov o liturgiji, na strani 29 pa navaja revijo *Notes de pastorale liturgique 112, oktober 1974*, in nato mnoge druge članke, katerih vsebino je oblikoval na način vprašanj in odgovorov. Prav zaradi množice razprav oziroma člankov je vsebina nesistematizirana in ponavljajoča.

Temo evharistije obravnava tudi priročnik z naslovom *Kratka vpeljava v bogoslužje*, prevod francoskega izvirnika, ki je bil napisan za dopisni tečaj o bogoslužju. Gre za delo različnih avtorjev. Ker so razmišljanja izrazito liturgično pastoralna, jih je Jaš s pridom uporabil pri svojih predavanjih. Delo v devetih poglavjih govori o nedeljskem bogoslužnem zboru kot znamenju Cerkve, o simbolih in obredih, kaj pomeni obhajati slavje, o evharistiji, zakramentalnosti življenja itd.¹⁷

Tretja skripta, ki nosijo naslov *Liturgika* in ki jih je pripravil za Katehetski tečaj v Mariboru 1969/1970, pa so tipkopis rokopisa, ki nosi naslov *Kaj delamo pri maši*. Na naslovnici je zapisano, da je omenjeno besedilo prevod (ne da bi povedal, katerega dela) in da ga je naredil prof. Karel Jaš, prepisala pa ga je s. Zofija Vidovič iz Ormoža.¹⁸ Četudi so skripta

¹⁶ Celotna vsebina predavanj je predstavljena tudi v Jaševi napovedi predavanj za četrti letnik. To so: uvodni pojmi, bogoslužni obredi in družine, obris zgodovine bogoslužja, bogoslužni zbor, dvogovor med Bogom in njegovim ljudstvom, znamenja, bogoslovje bogoslužnega slavja, dvojno gibanje v bogoslužju, bogoslužje in misterij odrešenja, bogoslužna pastoralna, mašni obred, obredi drugih zakramentov in zakramentalov, liturgično leto, oficij, blagoslovi, procesije, romanja in sveta leta, čas v bogoslužju, vesoljna molitev in omogočiti besedo.

¹⁷ Omenjeni priročnik (52 strani tipkopisa) je izdalo narodno središče za bogoslužno pastoralo (Centre National de Pastorale Liturgique), pripravili pa so ga J. Gelineau, B. Beuerie, D. Butin, C. Duchesneau, J. M. Hum.

¹⁸ Po 13 strani dolgem uvodu v prvem delu skript, ki nosi naslov »Dejanje«, govori o besednem (manjkajo strani 18–20) in evharističnem bogoslužju, v drugem delu, ki

dolga 161 strani, obravnavajo le mašni obred, kar pomeni, da so bila le del učnega gradiva, saj je nemogoče, da bi ne obravnavali tudi drugih obredov zakramentov in zakramentalov.

Zanimivo je to, da pove, da je pastoralno liturgiko predaval po knjigi A. G. Martimorta *Les Signes de la Nouvelle Alliance* (Pariz 1960), vendar je bila zanj preveč enostranska. Zato je v nekem dopisu prosil prof. Karla Gastgeberja iz Gradca, da naj mu pošlje svoja skripta za pastoralno liturgiko ali pa mu vsaj nakaže kakšno ustrežnejšo literaturo (Zapuščina Karla Jaša, pismo z dne 27. 5. 1971). Morda je prav zaradi tega prevedel knjižico z naslovom *Obhajanje maše po misalu Pavla VI*. V uvodu pove, da je knjižica namenjena duhovnikom, da bi poživili bogoslužje in da bi ga vedno bolj razumeli, se nanj pripravili ter se zavedali smotra, ki ga želimo doseči s prenovljenim bogoslužjem. Prevod besedila je pripravil za tisk, vendar do izdaje ni prišlo. Je pa iz besedila oziroma iz raznih oznak in podčrtavanj besedila razvidno, da ga je uporabljal pri predavanju. Podobno vsebino ima tudi prevod knjižice Theodorja Maas-Ewerda in Klemensa Richterja z naslovom *Občina v Gospodovem obedu. K praksi mašnega slavlja*. Namen te knjižice je zapisan v uvodu, kjer je rečeno, da se »z bogoslužno znanostjo ne ukvarjamo zaradi nje same, temveč naj bi jo 'prestavljali' v pastoralno prakso in v krščansko življenje«. Posebej zanimive so v dodatku knjižice, ki prinaša izjavo nemških škofov ob izdaji nemškega misala, liturgično-pastoralne spodbude duhovnikom, v katerih se na svoj način zrcali Jaševa nenehna želja po liturgičnih besedilih, ki naj bi bila duhovna hrana tako za duhovnike kot tudi za preostale vernike. V izjavi je namreč rečeno, da naj se »vsi duhovniki v to bogato ponudbo molitvenih besedil poglobljajo z branjem pa tudi z molitvijo, da morejo duhovno vsebino knjige vedno znova v oznanjevanju posredovati vernikom«. ¹⁹

2.4 Karel Jaš – eksaminator

V Jaševi zapuščini so ohranjene testne pole za kolokvij iz liturgike za prvo polletje 4. letnika. Na začetku so navodila, da je treba test izpolnjevati s črnilom ali kulijem, čitljivo, in da je levi rob prost. Med

mu da naslov »Delujoči« (na strani 127), pa spregovori o bogoslužnem zboru in s tem o liturgičnih sodelavcih.

¹⁹ Čeprav v prevodu ne omenja naslova izvirnika, ni dvoma, da gre za *Gemeinde im Herrenmahl. Zur praxis der Messfeier*. Einsiedeln: Herder 1976.

popravljanjem testa si je namreč na levi rob pisal kljukice in minuse, odvisno, koliko točk je namenil odgovoru. V omenjenem testu je 61 vprašanj, število možnih točk (74 + 70 + 53, ker so na treh straneh) in na koncu ocena. Iz treh ohranjenih ocenjenih testov lahko vidimo, da je bilo za oceno 7 potrebnih 54,5 % točk, 63 % za oceno 8 in 67,5 % za oceno 9, kar pomeni, da je ocenjeval sorazmerno blagohotno. Ohranjena pa je tudi testna pola »župnijskega izpita«, ki prinaša 38 vprašanj iz pastoralne liturgike s posebnim ozirom na mašni obred in dejavno sodelovanje pri bogoslužju, kar pomeni, da je sodeloval pri kaplanskih in župnijskih izpiti mladih duhovnikov.

Sklep

Karel Jaš je bil po naravi velik raziskovalec, liturg in liturgik. Liturgike ni študiral na kakšni znanstveni ustanovi, ampak doma, in sicer iz pastoralne potrebe in hrepenenja po učinkovitejšem pastoralnem delu. Svoja spoznanja in dognanja je uporabil tako v pastoralnem delu kot tudi pozneje kot predavatelj liturgike na mariborski enoti Teološke fakultete. Za požrtvovalno delo na liturgičnem področju mu je ta 13. aprila 1982 podelila posebno priznanje, v katerem je zapisano: »Ljubljanska teološka fakulteta z oddelkom v Mariboru daje prečastitemu gospodu Karlu Jašu, profesorju in konzistorialnemu svetniku in župniku mariborsko-lavantinske škofije, ki je 20. decembra 1981 obhajal 80. obletnico svojega življenja, posebno javno pohvalo in zahvalo za dolgoletno delo, ki ga je doprinesel TEOF s svojim duhovniškim in drugim pastoralnim delom za pospešitev predkoncilске in pokoncilске liturgične preнове v Cerkvi na Slovenskem.« Priznanje so podpisali veliki kancler nadškof dr. Alojzij Šuštar, dekan Teološke fakultete dr. Franc Perko in prodekan za Enoto v Mariboru dr. Stanko Janežič (glej desno).

Kratici

- B** Konstitucija o bogoslužju
RMu Splošna ureditev rimskega misala

Reference

- Besedila za ljudsko liturgijo.** *Božji vrelci* št. 1 (1939) (na ovitku prva in zadnja stran).
- Krajnc, Slavko.** 2001. Karel Jaš, liturgik (1901–1999). Pionir liturgičnega gibanja na Slovenskem. *Bogoslovni vestnik* 61: 203–219.
- Maas-Ewerd, Theodor in Klemens Richter,** ur. 1976. *Gemeinde im Herrenmahl. Zur praxis der Messfeier.* Einsiedeln: Herder.
- Martimort, Aimé-Georges,** ur. 1965. *L'Église en prière.* Tournai, Rim, New York: Desclée.
- — —. 1960. *Les Signes de la Nouvelle Alliance.* Pariz: Liget.
- Nežič, Julka.** 2000. Besedila za ljudsko bogoslužje ali »liturgija sv. Urbana«. V: Janez Juhant, ur. *Zbornik ob 80-letnici TEOF UL,* 163–173. Ljubljana: TEOF UL.
- Zapuščina Karla Jaša.** NŠAMB.